

ДІАЛЕКТОЛОГІЯ. ОНОМАСТИКА

УДК 811.161.2'282'2

МАРТИНОВА Ганна Іванівна,
доктор філологічних наук, професор,
завідувач кафедри українського
мовознавства і прикладної лінгвістики
e-mail: ganmart@meta.ua

ПОДОВЖЕННЯ ПРИГОЛОСНИХ В АРЕАЛІ СЕРЕДНЬОНАДДНІПРЯНСЬКИХ ГОВІРОК (у світлі діалектного тексту)

Стаття продовжує низку публікацій автора щодо походження середньонаддніпрянського діалекту, обґрунтування типових рис його системи на тлі ознак інших говорів, чіткої локалізації засвідчених вкрапель, властивих суміжним діалектам, їхніх якісних та кількісних характеристик, спорадичності чи системної зумовленості.

За матеріалами Атласу української мови та зв'язних діалектних текстів систематизовано й удокладнено інформацію про специфіку вияву, функціонування та поширення однієї з вирізнявальних фонетичних рис середньонаддніпрянського ареалу – подовження приголосних, що виникло у зв'язку з історичними змінами, зокрема занепадом зредукованих і прогресивною асиміляцією в скупченнях «приголосний + й». Представлений аналіз переконує в тому, що наявність / відсутність подовжених приголосних [d], [t], [z], [c], [l], [n] [ч], [ж], [ш] в іменниках середнього, зрідка жіночого і чоловічого родів, а також в орудному відмінку однини іменників жіночого роду з основою на один приголосний, формах дієслова лити, кількох прислівниках яскраво ілюструє визначальну ареалогічну тенденцію розвитку середньонаддніпрянських говірок: центр – периферія. У центрі досліджуваного ареалу (говірки північної, центральної, східної зон) засвідчено послідовне збереження подовжених приголосних, очевидно, підтримуване загальною тенденцією до перетворення скупчення приголосних на морфемних швах у гемінати; випадки стягнення в типових середньонаддніпрянських говірках одиничні. У південній зоні досліджуваного континууму (говірки мішаного та мішано-перехідного типів, у яких переважають риси середньонаддніпрянського діалекту) випадки дегемінації трапляються спорадично й безсистемно. У західній зоні (перехідні говірки середньонаддніпрянсько-волинського, середньонаддніпрянсько-подільського типів) поряд із функціонуванням гемінатів засвідчено їх стягнення, що має системний вияв поряд із іншими подільськими чи волинськими рисами.

Ключові слова: середньонаддніпрянський діалект, сполука «приголосний + -ье», прогресивна асиміляція, подовження приголосних, гемінати, стягнення подовжених приголосних, дегемінація, середньонаддніпрянські говірки (північні, центральні, східні, південні, західні), мішано-перехідні говірки, перехідні говірки середньонаддніпрянсько-волинського та середньонаддніпрянсько-подільського типів.

Постановка проблеми. Походження середньонаддніпрянського говору залишається однією з найбільш складних і суперечливих проблем сучасного мовознавства, що потребують наукової доказовості. У кількох статтях уже звернено увагу на важливість виокремлення діалектних рис, типових для цього мовно-територіального утворення, фіксацію в ньому спорадичних ознак інших говорів, визначення специфіки їх поширення й функціонування в зазначеному ареалі, що дає змогу синтезувати необхідну інформацію для обґрунтування об'єктивності висунених гіпотез [1; 2]. Пропоноване дослідження присвячене комплексному аналізу однієї з виразних звукових особливостей фонологічної системи середньонаддніпрянського діалекту з огляду на специфіку репрезентації та особливостей територіального вияву, що є актуальним ще й щодо поглиблення виробленої в останні роки методики аналізу діалектного фактажу, вилученого із зв'язних текстів.

Аналіз досліджень і публікацій, визначення раніше не досліджених частин проблеми. Типовою реалізацією сполук «приголосний + й» у сучасній українській літературній мові є м'які подовжені приголосні. Уподібнення зазнали тільки передньоязикові зубні, крім [р], та середньопіднебінні приголосні переважно в іменниках середнього роду (*життя, весілля, піддашшя, обличчя*) та окремих іменниках жіночого (*рілля, породілля*) і чоловічого (*суддя, Ілля*) родів, а також в орудному відмінку однини іменників жіночого роду з основою на один приголосний (*тінь – тінню, сіль – сіллю, ніч – ніччю*), формах дієслова лити (*лию, ллеш, ллє, ллемо, ллете, ллютє*), кількох прислівниках (*навмання, спросоння, попідтинню*). Розглядаючи історію цього явища, Ю. В. Шевельов зазначав, що воно могло розвинутися лише після занепаду ерів та ствердіння губних приголосних наприкінці складу, що не зазнали дії цієї тенденції (XIII ст.), але перед ствердінням у цій позиції передньоязикових (XV ст.). Перші фіксації подовження на письмі засвідчені в XV ст., у XVI ст. кількість таких написань збільшується, а в XVII ст. вони стають звичними [3, с. 628–634]. Г. П. Півторак шукає причини асиміляції приголосних із [й] у південно-західних говірках давньоруської мови, де приголосні [д', т', з', с', л', н', ц'], а, можливо, також [ж', ч', ш'] були дуже палатальними звуками і тому їхня артикуляція наближалася до [й] [4, с. 216–218].

Вивчення цього явища в середньонаддніпрянських говірках має тривалу історію. Уперше відомості про наявність подовження в південно-східній групі говорів представлені в праці К. П. Михальчука: *насіння, піччю, ніччю, бицця* [5, с. 479–480]. Із початку XX ст. це явище фіксували принагідно в описах окремих середньонаддніпрянських говірок та їхніх груп. Так, О. Дорошкевич в описі говірки с. Хоцьок (нині Переяслав-Хмельницького р-ну Київської обл.) зазначав: «У складах шелестівка+й+голосівка замість й з'являється та сама голосівка, що стоїть попереду: *волосься, життя, сьмітьтя, клóчча*; те ж саме і в орудному відмінкові однини: *сілляю, по́статтю, чéляддю, міцьцю*» [6, с. 112]. В. М. Брахнов засвідчив цю рису і в інших говірках Переяслав-Хмельницького району: *с'іл'л'у́, ма́з'з'у, жит'т'а́, клóч'ч'а, по рол'л'і, до суд'д'і*, іноді подовження трапляється перед [й]: *у́ллик, у́ллий* та в слові *нид'іл'л'і* [7, с. 75].

У другій половині XX ст. дослідники не тільки фіксували подовження приголосних, але й використовували його для внутрішньої діалектної диференціації окремих груп середньонаддніпрянських говірок та обґрунтування їхнього походження. Так, за засвідченням Ф. Т. Жилка, в описах Київського та Канівського замків сполуку «приголосний + -є» передано (очевидно, згідно зі старою правописною традицією) без подовження та із закінченням -е: *будованьє, оправданьє, шинькованьє, ловеньє*, проте в «Описі Черкаського замку» є топонім *Проваля*, де відповідно до особливостей середньонаддніпрянських говірок вжито закінчення -я [8, с. 16]. А. П. Могила, П. С. Лисенко, характеризуючи правобережні говірки Середньої Черкащини, відзначали поширення в них форм іменників середнього роду з подовженням та закінченням -а: *копáн'н'а, молот'ін'н'а, з'іл'л'а, сапáн'н'а, клóч'ч'а*. Водночас П. С. Лисенко уточнював, що «розпізнавати наявність чи відсутність подовження на слух важко, особливо щодо випадків перед давнім напруженим ь у позиції перед j наступного складу»: при

повільному темпі мовлення в людей письменних та школярів можна почути *жит'м'а, с'м'ім'т'а, сіл'л'у, н'ч'ч'у*, а також *пов'ід'а, горохвін'а, ве^uс'іл'а, до суд'і, н'ч'(')йу*. Також дослідник відзначає поступове зменшення кількості фактів подовження приголосних у говірках, розташованих на південний захід від Черкаського району [9, с. 46–47; 10, с. 53]. У лівобережних середньонадніпрянських говірках (і лубенських, і полтавських), за свідченнями І. О. Варченка, поширені форми з подовженням та закінченням -а: *бе^uзл'ад'д'а, розд'ол'л'а, ви^eс'іл'л'а, знат'т'а*, хоч у пам'ятках XVII – 1 половини XVIII ст. ще зрідка траплялися форми з подовженням та закінченням -е, без подовження та закінченням -а чи -е, що, на думку дослідника, зумовлене зіткненням у цьому регіоні різнодіалектних особливостей унаслідок припливу вихідців із півночі та південного заходу [11, с. 174–175]. Дослідник говірок західної Черкащини А. Д. Очеретний засвідчував, що в позиції після голосного перед колишнім -ьє відбулося стягнення подовжених приголосних: *зруд'а, суд'а, см'іт'а, жит'а, з'іл'а, кос'ін'а, р'іл'а*, але в слові *з'з'істи* і похідних подовження збережене; а в словах *роз'з'ава, роз'з'авити* щільний замінено африкатою [12, с. 77].

У посібнику для вищої школи С. П. Бевзенка узагальнено вказано на функціонування в говорах південно-східного наріччя подовжених м'яких приголосних перед зак. -я в іменниках сер. р. типу *зілля, весілля* та ін. без конкретизації виявів у середньонадніпрянських говірках [13, с. 231].

За матеріалами «Атласу української мови» (далі АУМ), у середньонадніпрянському говорі подовження в називному відмінку однини іменників середнього роду на -ьє (*ве^uс'іл':а, ка^lм'ін':(а), с'л'м'ім':(а)*) обмежене лінією Конотоп – північніше Прилук – південніше Києва – Васильків, Фастів – Біла Церква – приблизно по р. Гнилий Тікич, а південніше і східніше, у говірках західної частини Шполянського р-ну. Також воно властиве слобожанському і степовому діалектам південно-східного наріччя та вкрапленнями суміжним говорам північного й південно-західного наріч. У суміжних східно- й середньополіському говорах переважають варіанти з подовженням та закінченням -е [14, к. 205], а в діалектах південно-західного наріччя та вкрапленнями в західнополіському північного наріччя подовження відсутнє [15, к. 94, к. 183].

За результатами регіонального картографування фонетичної структури лексеми *с'л'м'ім':(а)* в говірках Правобережної Черкащини варіанти з подовженим приголосним досягають Гнилого Тікича, пообіч якого функціують форм із напівподовженим [т'], а західніше – подовження [т'] відсутнє: *с'л'м'ім'а* [16, к. 151]. Як бачимо, інформація про наявність / відсутність гемінатів у ареалі середньонадніпрянських говірок неповна, це явище потребує удокладненої характеристики у світлі сучасних носіїв інформації – діалектних текстів у вигляді фонозаписів та їхніх графічних аналогів. Таке джерельне підґрунтя уможливило систематизацію й удокладнення інформації про функціонування подовжених приголосних у центрі досліджуваного ареалу та на його периферії, дає підстави для чіткої локалізації виявлених варіантів у системі середньонадніпрянських говірок.

Мета статті – систематизувати й удокладнити інформацію про наявність / відсутність подовження приголосних у середньонадніпрянському ареалі, визначити локалізацію та специфіку функціонування явища за свідченнями зв'язних діалектних текстів [17–19].

Виклад основного матеріалу дослідження. За матеріалами діалектних текстів, у середньонадніпрянських говірках збережене подовження передньоязикових зубних [д'], [т'], [з'], [с'], [л'], [н'] та піднебінних [ч'], [ш'], [ж'] приголосних переважно в іменниках середнього, зрідка жіночого і чоловічого родів (*рілля, суддя, ниділля*), формах орудного відмінка іменників жіночого роду з основою на один приголосний (*тінню, сіллю*), формах дієслова *лити*, прикметника *ляний* та окремих прислівниках.

Найбільш поширені в сучасній українській літературній мові такі похідні з подовженими кінцевими приголосними [н':] та [т':] (6044 одиниці) [20, с. 41]. У діалектних текстах також фіксуємо найбільшу кількість лексем із подовженням [н':]: *Благо^lв'иш'ч'ин':а, благосло^lв'ін':а, ва^lрен':а, вбра^lн':а, вида^lван':а, ви^lпар'уван':а,*

в'ідр'а^{зе}н':а, виготовлин':а, визволин':а, вип'ікан':а, випров'іжан':а, випр'ізуван':а, вкри'ван':а, возд'вижин':а, воскре^с'ін':а, ворож'ін':а, ворож'б'ін':а, гадан':а, голосуван':а, гул'ан':а, д'івуван':а, дот'кан':а, заведен':а, загра'ван':а, за'питан':а, збир'іган':а, Зд'вижин':а, кам'ін':а, кача'нин':а, к'вашин':а, кв'іч'ан':а, ко'р'ін':а, ко'с'ін':а, кри'ш'чен':а, креслин':а, криш'чен':а, кукурузин':а, крут'ін':а, мазан':а, на'с'ін':а, на'ро^жин':а, на'чин':а, нитир'п'ін':а, оздо'ровлин':а, правл'ін':а, пи'сан':а, пи'тан':а, пи'ч'ен':а, п'ит'кан':а, пов'ідомл'ін':а, пок'інче^н:а, покол'ін':а, по'селин':а, поси'пан':а, пра'н':а, пр'ад'ін':а, прудку'ван':а, пушче^н:а, пи'їнин':а, розпайу'ван':а, розкур'кулин':а, са'пан':а, с'ватан':а, с'в'ітан':а, С'ікно'вен':а, сме^р'кан':а, сойашни'чин':а, тир'п'ін':а, тка'н':а, у'м'ін':а, управл'ін':а, цибу'лин':а, шойашни'чин':а та ін. (понад 147 випадків).

Серед іменників середнього роду засвідчено найбільше віддієслівних похідних, утворених за допомогою суфікса -нн(я), що виник на місці скупчення приголосних н'+j(є) → н'н'(є) унаслідок прогресивної асиміляції здебільшого на межі морфем [3, с. 212]. Як зазначають дослідники, основне значення таких іменників «опредметнена дія чи процес за назвою дії», на яке нашаровуються додаткові відтінки наслідку дії, предмета, підкреслення процесу тощо [20, с. 69–70; 21, с. 89–94]. Серед них вирізняємо семантичні групи на позначення:

- опредметненої дії чи стану: **випров'іжан':а** / вона пов'ісила^с на їйому (ГПК, с. 277); **лишій^ем ме^ре^южки п'рад'овими нитками / це називайе^ч:а випр'ізуван':а** (ГПК, с. 253); **п'радна на вкри'ван':а** робил'и (ГПК, с. 101); **дак п'рийдут' своїй п'ід'н'і / на с'ватан':а** приход'ат' / рад'ац':а (ГПК, с. 80); **і о'то так таке ворож'б'ін':а** на Анд'р'іа [ГЧ, с. 198]; **о'таке було пра'н':а** (ГПК, с. 300); **у'же са'пан':а** п'ідсти'га (ГПК, с. 55); **а то'д'і конч'ат' у'же ко'с'ін':а** (ГЗП, с. 139); **ше й мазан':а** так гул'али г'арно [ГЧ, с. 198]; **т'рич'і клан'айуц':а і т'рич'і п'рос'ат' благослов'ін':а** (ГЗП, с. 46); **ми вже йди'мо / шчо ми твоїе д'івуван':а** забири'мо (ГЗП, с. 49); **з ве^р'тушки вже п'іде на дот'кан':а** [ГЧ, с. 230]; **готуватис'а до пр'ад'ін':а** (ГЗП, с. 65); **снувал'и на ос'н'івниц'у оту'то / крут'ін':а** (ГЗП, с. 115); **це тузлук придус'мотрини дл'а збир'іган':а** во'ди (ГЗП, с. 290); **то два ж'лукта та'ких / і сушчист'буйут' дл'а випар'уван':а** б'ілизни (ГЗП, с. 289); **у'же ни тириж'вал'а о'те т'ікан':а** (ГЗП, с. 164); **ригул'арним вида'ван':ам** кни'жок чита'чам (ГЗП, с. 160); **виш'вал'и й пол'учал'ос' д'іро'чками / й називал'ос' прудку'ван':а** (ГЧ, с. 21);

- наслідку дії: **на с'н'ідан':а** в каст'рул'і нава'рила / а в чаву'н'і нава'рила вже на об'ід (ГПК, с. 129); **у'же ш'іс'т' / с'н'ідан':а** го'тове [ГЧ, с. 122]; **і о'то там спл'ат' / засл'атий ковдрийу а'бо л'іжником старо'давн'ім / тка'н':а** (ГЗП, с. 56); **і в'ін дес' по'йхав їдуже да'л'еко у в'ідр'а^{зе}н':а** (ГПК, с. 267); **їа випр'ішил'а ту за'дачку / пи'тан':а** скл'ал'а (ГЗП, с. 165); **їш'ли ж во'ни вже із пи'сан':а** 'реєстрація шлюбу в органах влади' (ГПК, с. 293); **ти сп'івала на пос'іван':а** [ГЧ, с. 390], а також лексема **л'ічен':а**, утворена від російського слова *лечение* за українським словотворчим типом: **а раз бул'а в Зв'ен'іго'родц'і / і л'ічил'ас'а / дак то'д'і і л'ічен':а** ж бул'о бизн'іатно (ГЗП, с. 44);

- конкретного предмета, що є наслідком виконання якоїсь дії: **канх'вети / пи'ч'ен':а** розда'вали [ГЧ, с. 198]; **о'то таке вбран':а** (ГЗП, с. 220); **п'раником пра'н':а** п'рал'и на став'ку (ГПК, с. 169); **у'хат'і повно то'го кв'іч'ан':а** (ГЗП, с. 230);

- почуттів: **в'ін ми'н'і да'їе силу / да'їе у'м'ін':а / тир'п'ін':а / і в'с'аку з'лагоду** (ГПК, с. 351); **і вс'і з нитир'п'ін':ам** вигл'адали в'есни [ГЧ, с. 255];

- місяця дії: **шо це там таке було по'селин':а** (ГПК, с. 280);

- свят календарної обрядовості: **із с'омого с'ічн'а до кри'ш'чен':а / гул'ал'и** (ГПК, с. 70); **п'р'асті це вже до пушче^н:а** у'же / шоб бул'о (ГПК, с. 67); **на с'ікно'вен':а** ни м'ожна н'іч'ого чир'воного н'і поми'дор'ів їїсти / к'руглого н'іч'ого ни м'ожна їїсти

[ГЧ, с. 203]; *поки **благов'іш'ч'ин':а** ни проходе / ра'н'іше н'іч'ого в'земл'у ни к'идали* [ГЧ, с. 203]; *за **зд'виж'ин':ам** зе'мл'а у'же до зи'ми к'лониц':а* [ГЧ, с. 203].

Відсубстантивні похідні з подовженим [н':] репрезентують найменування збірних понять: *виб'ірал'и п'лоск'ін' / це ж'наче те шо з **на'с'ін':ам*** (ГПК, с. 279); *то в'ін ми'н'і і кукурузин':а* *в'иносив* (ГПК, с. 195); *о'ц'а н'итка тон'ка з'валас'а основа / а це **п'ім'кан':а*** / *бо це у'попирик ч'овник б'ігав / а **п'ім'кан':а** на'т'агувалос'а так* (ГПК, с. 159); *то'д'і ж' у ве'р'с'тат'і йе та'ке **на'чин':а** / **на'чин':а** ходит' ота'ко* (ГПК, с. 58); *к'репк'і та'к'і т'уди **ко'р'ін':а*** (ГПК, с. 299); *то **ка'м'ін':а** виб'ірал'и з:е'мл'і / бо там у йіх **ка'м'ін':а*** *повно* (ГЗП, с. 42); *а тил'пер то'го **кача'нин':а*** *тона п'ятди'с'ат рубл'ів* (ГЗП, с. 113); *иче до'вше про'жити і не одно'му **покол'ін':у*** (ГЗП, с. 66); *попил'у на'сипл'ат' / т'уди то'го / б'іл'ен'кий та'кий ж' **шойа'шн'ичин':а*** (ГЗП, с. 116); *о'це хоч із **сойа'шн'ичин':а*** *на'пал'увал'и* (ГЗП, с. 184); *а **луш'пин':а** на'кида'ют' / то о'то у'тром в'із'мут' та поприб'ірай'ут'* (ГЗП, с. 133); *ка'ж'ин раз на'ко'с'у **пи'ї'нин':а*** (ГЧ, с. 284).

Досить часто фіксуємо в діалектних текстах лексеми з подовженням приголосного [т':]: *ла'тат':а, жи'т':а, с'м'іт':а, с'м'іт':а, п'лат':а, пла'т':а, п'лат':ач'ко, во'лот':а, по'н'ат':а, у Закар'пат':і, страхов'іт':а, за'н'ат':а, ба'гат':а, накр'іт':а, ши'т':а* (усього 124 випадки). Серед них переважають іменники середнього роду на позначення:

- збірності: *на'с'т'іки тил'пер йо'го ни'ма то'го п'роса / та'ке **во'лот':а*** (ГПК, с. 151); *йа принисл'а **п'рут':а*** (ГЗП, с. 315); *то'же о'це у в'ійну та'ке бул'о **страхо'в'іт':а*** (ГЧ, с. 374);

- опредметненої дії: *ко'нешно / **жи'т':а** бул'о труд'не / ни та'ке / йак о'це з'араз* (ГЗП, с. 41); *однис'ти ж' до то'го ж' **ши'т':а** / до **ши'т':а** та по'ши'є ч'оботи* (ГЧ, с. 452); *хто ж' це йо'го за'кручу'вав / та ц'о'го **по'н'ат':а** ни бул'о* (ГПК, с. 179);

- наслідку дії: *а тил'пер **с'м'іт':а** вс'і ви'нос'ат' на 'улиц'у* (ГПК, с. 101); *а там ше й **накр'іт':а** та'ке зробили* (ГЧ, с. 429);

- конкретного предмета: *та'к'і все **п'лат':а** на 'боки / на 'боки по'на'в'ішуй'ут' / з у'с'іх сто'р'ін* (ГПК, с. 202); *ма'ти то'д'і на смерт' купил'и й **п'лат':ач'ко** й с'в'іч'ич'ку* (ГЗП, с. 113);

- місця дії: *по'в'ікна в'ода бул'а / йак о'це у **Закар'пат':і*** (ГЗП, с. 303).

Значно менше іменників середнього роду із подовженим [л':]: *з'іл':а, та'тарз'іл':а, ви'с'іл':а, ба'дил':а, у'г'іл':а, у'гол':а, про'вал':а, г'іл':а, п'рицандал':а, п'ід'пол':а, ви'сел':а, поро'д'іл':а, зас'т'іл':а* (47 випадків), які здебільшого мають такі значення:

- збірності: *з'іл':а / те шо с'в'ат'ат' о'то з'іл':а в'ц'еркв'і* [ГЧ, с. 481]; *п'ідем на бо'лото на'р'іжем **та'тарз'іл':а*** (ГПК, с. 214); *йа'ка постел'а / або **ба'дил':а** з кар'топ'л' / а'бо ж' осок'а л'ітом* (ГПК, с. 208); *ба'дил':а ж' та'ке виростал'о* (ГЗП, с. 175); *на'с'ійат' йо'го т'реба / бо там жи' ба'гато у'г'іл':а* (ГПК, с. 166); *у'гол':а п'рошл'у з'іму купил'а* [ГЧ, с. 220]; *і г'іл':а та'ке аж на п'леч'і л'уд'ам* (ГЧ, с. 89); *і до'с'і в'мене йе на хат'і / **прицандал':а** ма'тирине й до'с'і* [ГЧ, с. 152]; *на ц'ій Масл'ан'ій кожний ден' ц'о'го ш'чедро'го т'ижн'а супр'ово'зу'вав'а йа'кимс' **зас'т'іл':ам*** [ГЧ, с. 257];

- місця, обмеженого в просторі: *а там де ц'ерква бул'а **п'ід'пол':а** л'уц':к'і* [ГЧ, с. 179]; *то де ме'не т'іки ни бул'о / і по **про'вал':ах** / і де т'іки не' ховалас'* (ГПК, с. 149); *ни'ма н'іч'ого / к'руча / **про'вал':а** // дере'во бул'о р'іше* (ГПК, с. 113);

- почуттів: *так о'то **ви'сел':а** нам бул'о о'то* [ГЧ, с. 180], тут вжито в значенні «веселощі»;

- обрядового дійства: *на **ви'с'іл':а** го'товил'и ка'тусту* (ГПК, с. 297); *так у го'род'і т'оч'но **ви'с'іл':а** / у кос'никах* (ГЗП, с. 84);

- осіб при виконанні якоїсь дії: *во'на л'ехко мо'гла за'гов'орити ма'т'ір / **поро'д'іл':у*** [ГЧ, с. 214].

Поряд із цим у текстах засвідчено лише поодинокі приклади з подовженням приголосних [д':], [ч':] на позначення збірних понять: *та 'буде та'ке **прилад':а** та 'буде*

у¹се го¹тове (ГПК, с. 260); *йа йіх с¹мичу за по¹в ід¹:а* [ГЧ, с. 269]; в *Кида¹н івц¹ і та¹ке бу¹л о / шо ди¹рут¹ к¹лоч¹:а* (ГПК, с. 181); *вруч¹ну ро¹били все із коно¹пел¹ / із к¹лоч¹:а* *ц¹ого* [ГЧ, с. 425]; *т¹іки дал¹ і по¹ с¹емдис¹ат к¹іл о¹рам / та¹ке було бу¹р¹ач¹:а* (ГПК, с. 208); *а у¹ж і / і / ота¹к і йак би¹ч і у тих ко¹пиц¹ах / ота¹к і йак о¹це д¹руч¹:а* (ГПК, с. 212); *і це ж к¹лоч¹:а на цей же з¹реб ін¹ о¹так же гар¹нен¹ко на¹микал¹ і* (ГПК, с. 215); *о¹це с¹ к¹лоч¹:а ше на вал* (ГЗП, с. 170) чи місця, обмеженого в просторі: *це во¹на на тебе* *р¹отом цим ди¹вилас¹ / п¹ іч / п¹ ід¹н іч¹:а* [ГЧ, с. 425]. Подовження приголосних [с¹:], [з¹:], [ж¹:], [ш¹:] в іменниках середнього роду в діалектних текстах не засвідчено, хоч і поширене в говірках в окремих словах: *колос¹:а, волос¹:а, к¹іс¹:а, галуз¹:а, зам іж¹:а, п ід¹:аш¹:а, пал іч¹:а: о¹то та¹ке ди¹тино зам іж¹:а / приж¹ил¹ і двох д іт¹ок і в ін по¹гиб¹; наби¹рут¹ пал іч¹:а і га¹н ай¹ут¹ в:ой¹ну* (с. Піщана Золотоніського р-ну Черкаської обл.).

Також засвідчено подовження [л¹:] у кількох іменниках 1 відміни: *вол¹очим у пол¹ і / по¹гами* *босими на р¹іл¹:і* (ГПК, с. 35); *р¹іл¹:а називал¹ і* (ГЗП, с. 237); *то йа вже воло¹чил¹ а і о¹рал¹ а / б ігал¹ а по р¹іл¹:і* (ГЧ, с. 89); *пол¹ із на че¹реши¹ у і внав / йак¹раз по¹пал¹ ис¹ а у йад¹ро / з іл¹:ака* [ГЧ, с. 348]. У кількох середньонадніпряньських говірках подовжений [л¹:] наявний в іменнику *неділя*, де не було умов для його постання; очевидно, він виник за аналогією: *да на Зи¹л ену нид¹іл¹:у украл¹ а йа* (ГПК, с. 31); *у нас¹тупну не¹д іл¹:у з ат¹ з доч¹кою і р ід¹ними приї¹ж:ай¹ут¹ до бат¹к ів у гост¹ і на пока¹лачини* (ГЗП, с. 50); *в су¹боту в нас тан¹ц¹ і / в нид¹іл¹:у к іно* [ГЧ, с. 210]. Також у всіх говірках досліджуваного ареалу поширені форми прикметника *л¹:а¹ний* (< стел. *льнѣнь* «п'яний»): *йак о¹то кос¹т¹уми йе л¹:а¹ні* (ГПК, с. 98); *тод¹ і накри¹вал¹ і плат¹иною та¹коюу л¹:а¹ноіу* (ГПК, с. 326); *а на т і в¹с¹ак і лаки / на к¹раски / то л¹:а¹на гол¹йіа* (ГПК, с. 316); *і тод¹ і б іл¹:о гар¹не / в і¹сит¹ бу¹л о так та¹ке / бо во¹но ж л¹:а¹не вже* (ГЗП, с. 70).

Зіставлення матеріалів АУМ і діалектних текстів, записаних на початку ХХІ ст., засвідчує зміни в репрезентації явища. Так, на к. 205 «Називний відмінок однини іменників середнього роду на -ьїе (*ви¹с іл¹:а, кам ін¹:а, с ім іт¹:а*)» вкрапленнями поширені форми без подовження приголосних у кількох лівобережних і правобережних говірках центральної зони [14, к. 205], тоді як у спонтанних діалектних записах із тих самих говірок засвідчені варіанти переважно з подовженням: *о¹став¹ у т іки дес¹ат¹ ш¹тук / шоб бу¹л о на на¹с ін¹:а* (ГПК, с. 185) (с. Бране Поле Богуславського р-ну Київської обл.); *ви¹с іл¹:а, воро¹ж ін¹:а, п іч ен¹:а, благо¹в іш ч ін¹:а* (4 рази), *с ікно¹вен¹:а* (3 рази), *зд¹виж¹ин¹:а* (4 рази): *ни вийде зам іж і ни буде ви¹с іл¹:а* (ГЧ, с. 198); *шоб зам іж вийти / то в них та¹к і раз¹ні воро¹ж ін¹:а* (ГЧ, с. 200) (с. Домантове Золотоніського р-ну Черкаської обл.); хоч зрідка фіксуємо його стягнення: *і сп ід¹нич ки по¹шил¹ і там ж ч¹огос¹ / кох¹точ¹ ки / а¹бо п¹лат¹ач¹ ка* (ГЧ, с. 175), але *ба¹дил¹:а* (с. Богуславець Золотоніського р-ну Черкаської обл.); *на¹чин¹:а, шит¹:а* (2 рази), але *с¹ватан¹:а: у¹же запи¹л і с¹ватан¹:а* (ГЧ, с. 456) (с. Старосілля Городищенського р-ну Черкаської обл.). Загалом у центральній зоні середньонадніпряньських говірок випадки стягнення трапляються зрідка (на більше ніж 100 сторінках текстів засвідчено лише 5 випадків): *і все назг¹р і бай¹ут¹ см іт¹:а* (ГЧ, с. 331); *жи¹т¹:а ни д¹уже хар¹оше* (ГЧ, с. 383); *бу¹ва ви¹крашувал¹ і к¹расками раз¹ними / ... б іл¹ш іс¹т¹ о¹це цибу¹лин¹:ам* (ГЧ, с. 387).

Стягнення подовжених приголосних в іменниках середнього роду засвідчено на периферії середньонадніпряньського ареалу: у говірках північно-західної Київщини та західної й південної частин Черкащини, хоч характер їх поширення відрізняється. У говірках перехідного волинсько-подільсько-середньонадніпряньського типу (західніше Білої Церкви та Гнилого Тікича) стягнення подовження фіксуємо послідовно (*т¹рин¹:а, на¹с ін¹:а, ви¹р ізуван¹:а, на¹чин¹:а, жабу¹рин¹:а, к¹лечин¹:ами, жи¹т¹:а, п¹лат¹:а, ба¹гат¹:а, з іл¹:а, царз іл¹:а, к¹лоч¹:а і варіанти к¹лоч¹:а, к¹лоча): дв і ду¹ш і коло по¹лови / дв і ду¹ш і коло т¹рин¹:а* (ГПК, с. 327); *а вже на на¹с ін¹:а у¹же ос ін¹:оіу* (ГПК, с. 319) *о¹це та¹ке було на¹ше жи¹т¹:а у вой¹ну* (ГПК, с. 327); *вд івала п¹лат¹:а гар¹не / та¹ке в ін¹чал¹ не п¹лат¹:а / тар¹л¹енту гар¹ну / вел іна* / (ГПК, с. 317); *п¹ервий ден¹ Паски / і це вже запал¹или те ба¹гат¹:а так гор¹ит¹* (ГПК, с. 333); *зби¹райут¹ з іл¹:а в¹с¹аке на л ікарст¹:ва / йа¹ке ни йе з іл¹:а* (ГПК, с. 317); *і те к¹лоч¹:а*

оста^лвалос'а (ГПК, с. 319); *це та^ка на^лка на^лгарно вите^сана / **к^лоча** те на^лмотане* (ГПК, с. 328); *у^лже з посл'едн'ого / у^лже **к^лоч'а** називалос'а / то м'иш^ки робили* (ГПК, с. 320). Водночас по обидва боки розмежувальної лінії можливі варіанти зі стягненням і подовженням. Так, у текстах із найбільш західної говірки с. Антонів Сквирського р-ну фіксуємо 11 випадків дегемінації (*покол'ін'а* (2 р.), *жит'а*, *в'іс'іл'а* (4 р.), *нас'ін'а*, *плат'а* (2 р.), *вбран'а*): *але во^лна прожд'ена то на Ук^райн'і / ну а **покол'ін'а** / то пол'ачки* (ГПК, с. 357); *а це називайе^ч'а п^лоск'ін' / бо там п^л'ускле **нас'ін'а*** (ГПК, с. 354); *це тил^пер називайут' в^род'і / йак **плат'а** ко^ст'ум* (ГПК, с. 358); *б'іжи но дочко та прине^си те все мо^йе **вбран'а*** (ГПК, с. 362) і три випадки збереження подовжених приголосних (*покол'ін':а*, *у^лм'ін':а*, *тир^н'ін':а*): *мамину бабу з^найу / і бат'кову то це бат'кове **покол'ін':а*** (ГПК, с. 351); *в'ін м'н'і да^йе силу / да^йе у^лм'ін':а / тир^н'ін':а* (ГПК, с. 351). Трапляється, що різні за наявністю / відсутністю подовження форми вжиті в одному реченні: *а на п^разник йакес' одне **плат':ачко** / а шта^ни бу^ли / чу^лки бу^л'и / н'ічого / ... йа ни з^найу йак у^лкого / о^то в мене бу^л'о / йа з^найу / шо бу^ло / з^начит' по^шите^с / са^т'інове че^рвоне **плат'а** чисте* (ГПК, с. 279), причому на весь текст це лише один випадок стягнення супроти 4 із подовженням. Окремі словоформи з подовженням фіксуємо в зоні зіткнення ареалів наявності / відсутності гемінативів (говірки Білоцерківського р-ну): *та^к'і робил'и / наче / йак зараз виби^лвал'и / **вир'ізуван'а*** (ГПК, с. 230); *та^ке наче **жабу^рин'а** та^ко наростайе / на те **жабу^рин'а** сте^лили* (ГПК, с. 217); *на^лчин'а са^л'і вй^азал'и* (ГПК, с. 222) та у двох північних середньонадніпряньських говірках: *за^лмочувал'и **плат'а** у д'іжц'і ве^лик'ій* (ГПК, с. 129) (у говірці с. Мирівка Кагарлицького р-ну фіксуємо 4 рази вживання слова *плат'а* і один *сн'ідан':а*); *а тил^пер / од^коли та^ке тон^ке **плат'а** / то тил^пер у^лже ж тил^рец':а у бал'ійі* (ГПК, с. 129); *то л'убисток / то м^н'ату / все с^тавл'ал'и затил^кал'и / **к^лечин'ами** скр'із'* (ГПК, с. 132) (у говірці с. Потік Миронівського р-ну 3 випадки стягнення і один із подовженням у лексемі *плат':а*). У двох говірках засвідчено відсутність подовження в іменниках, що набули граматичного значення жіночого роду: *шо ва^рен'а то^д'і бу^ла* (ГПК, с. 178); *а на с'ату нид'іл'у то чепчику бу^ло понари^лвайе^смо на б^ере^з'і / **царз'іл'а** / та^ка па^лхуча бу^л'а / **царз'іл'і** та на в'ікнах к^лал'и* (ГПК, с. 132).

У діалектних текстах із південної зони середньонадніпряньських говірок переважають форми з подовженням (55), хоч трапляється і стягнення подовжених приголосних (26), зокрема засвідчено 24 словоформи із подовженням [н'] і 16 словоформ без нього (*роз^лписуван'а*, *на в'енчан'і*, *д'івуван'а*, *покол'ін'а*, *ва^рен'а*, *прова^лжан'а*, *да^н'а*, *пра^н'а* та ін.): *при^лход'ат' першій раз зас^лватуват' / це **с^лватан'а*** (ГЧ, с. 579); *л'антух **нас'ін'а** на пил'і сто^лйав* (ГЧ, с. 589); *на Тройцу ми хо^лдили в л'іс заготовл'али **к^лечин'а*** (ГЧ, с. 594); 17 словоформ із подовженням [т'] і 6 словоформ без нього: *п^р'али на п^р'адку бу^ло / і **плат'а** чили / і сара^лфани / і косин^ки* (ГЧ, с. 522); 14 словоформ із подовженням [л'] і 4 словоформи без нього (*г'іл'ака*, *ви^л'іл'а*, *ба^лдил'а*): *а йа вз'ала ту г'іл'аку та повир'нул'а* (ГЧ, с. 511); *гет' із ба^лдил'ам во^лни йл'д'ат'* (ГЧ, с. 544), проте на південний захід кількість словоформ без подовження приголосних зростає.

У західній зоні середньонадніпряньських говірок (перехідні волинсько-подільсько-середньонадніпряньського типу) фіксуємо форми із подовженням (*на^ро^ж'ен':а*, *виши^лван':а*, *мал'уван':а*, *богослуж'ін':а*, *хре^с'т'ін':а*, *поселе^н':а*, *покол'ін':а*, *вижш'иван':а*, *ос'ін':у*, *с^лватан':а* (3 р.), *пол'уван':а*, *нипорозум'ін':а*, *п'иткан':а* (2 р.), *в'інчан':а*, *нас'ін':а* (4 р.), *шл'ч'итин':а*, *пра^н':а*, *ка^лм'ін':а* (7 р.), *пирижи^лван':а*, *кукурузин':а* (2 р.), *тилсан':а*, *при^лм'ишин':а*, *населен':а* (2 р.), *правл'ін':а* (2 р.), *пилчен':а*, *збир'іган':а*, *сп'ілкуван':а*, *тата^рин':а*, *кур'ін':а* (2 р.), *жит'а* (19), *придч'ут':а*, *см'іт':а* (5 р.), *плат':ачка* (2 р.), *бизро^лб'іт':а*, *плат':а* (3 р.), *стра^лх'іт':а* (4 р.), *прилад':а*, *ви^л'іл':а* (22 р.), *в'іс'іл':а* (8 р.), *ву^лг'іл':а*, *розвал':а* (3 р.), *провал':а* (2) (понад 145 випадків): *шо та^ке виши^лван':а // і сил'но мал'уван':ам займалас'а /* (ГЧ, с. 665); *це во^лно пири^лходит' з **покол'ін':а** у **покол'ін':а*** (ГЧ, с. 677); *сорок с'омий р'ік **тата^рин':а** рвали / кур'ін':а йіли / рвали **тата^рин':а** з ставка / кур'ін':а* (ГЧ, с. 813); *ота^ке **стра^лх'іт':а** пириди^лвитис'а* (ГЧ, с. 825); *в с'емдл'с'ат шостому роц'і там засил'али **провал':а*** (ГЧ, с. 673); *там шк'іл'не **прилад':а** виготовляе^ч'а* (ГЧ, с. 844); *наби^лрали в них ву^лг'іл':а із*

дерива (ГЧ, с. 813); *шо таке там розвал'а зробили* (ГЧ, с. 59). Поряд із цим виявлено 98 словоформ із стягненням подовжених приголосних: (Благо^в ішчин'а (4 р.), собран'а, п'іткан'а, с'ватан'а (8 р.), на^сін'а (3 р.), на^чин'а (3 р.), луш^пин'а, св'ітан'а, смір^кан'а, в'інчан'а, балуван'а, т^рин'а, сойашин^чин'а (2 р.), цибул'ин'а, кл'ічан'а, за^ран'а (2 р.), п^лат'а (17 р.), п^лат'ачко (3 р.), бизроб'іт'а, жит'а (4 р.), ш^мат'а (3 р.), взут'а (3 р.), п^ут'а, ба^гат'а, тир^міт'а, ви^сіл'а (25 р.), в'іс'іл'а (6 р.), л^зіл'а, к^лоч'а, к^лоча): *а тоді на^чин'а було // на^чин'а / йаке на^чин'а / шо на^радна таке* (ГЧ, с. 746); *а в дитини а^бо спр^{ст}р'ітин'а / а^бо йа^кес' лишко* (ГЧ, с. 756); *а тоді ше тих вареник'ів на^літим з цибул'ин'ам* (ГЧ, с. 828); *були й тоді п^лат'а* (ГЧ, с. 731); *оце таке було взут'а* (ГЧ, с. 786); *з^робиц'а к^лоча / йак тир^міт'а висиплиц'а* (ГЧ, с. 867); *у^сакого дерива треба бул'о на^ло^мати і л^зіл'а нар^вати* (ГЧ, с. 830); *те шо на^чешиц'а / нази^валос'а к^лоч'а / з^руб'і нит^ки* (ГЧ, с. 867).

У більшості досліджуваних говірок подовження наявне у формах орудного відмінка однини іменників 3 відміни, якщо основа закінчується одним приголосним: *з^руд'у году^вал'а д'ітей* (ГПК, с. 39); *прийшла на^го^ду^вала чим йе / чи з^руд'у чи на^жу^вала* (ГПК, с. 218); *т^рохи виши^вала рушніки х^рестиком / ни з^лад'у* (ГПК, с. 199); *а ото шо на^шивайут' так / йак з^лад'у* [ГЧ, с. 220]; *і так во^на над кро^ват'у нидалеко* (ГЗП, с. 288); *щоб вол'о^кно одста^вал'о / на^кидал'и там з^раз'у* (ГПК, с. 63); *мо^чил'и оце оц'і ко^нопл'і / там з^раз'у на^кидал'и в:о^ді* [ГЧ, с. 122]; *цв'іте / ц'в'іл'у би^рец'а* (ГПК, с. 35); *хай во^на по^бита шаш'іл'у* [ГЧ, с. 122]; *на по^роз'і у моло^дого с^тавл'ат' табу^ретку з х^лібом та л^сіл'у /* (ГЗП, с. 47); *на^кри^вайут' т^кан'у / а тоді т^мул'у* (ГЗП, с. 44); *пири^терти л^сіл'у і скл'адат' у д'іжич'ку* (ГЗП, с. 246); *а йа ото т'і^йейу шаш'у в^кутайус'а* (ГЧ, с. 76); *і ото в хат'і йа^гн'ата / поро^с'а п'ід н'іч'у / йак мал'ен'ке* (ГПК, с. 63); *а в йіх за н'іч'у та^ка ко^робка і дос^ками зак^рито* (ГПК, с. 150); *на^л'ево йа вже ска^зав н'іч / дал'і за н'іч'у* (ГЗП, с. 286); *а тоді знов пирит^кайут' чи запо^лоч'у чи ч'ім* (ГПК, с. 218); *запо^лоч'у та^койу чир^вонойу проти^кали* [ГЧ, с. 356]. У текстах із говірок західної периферії такі словоформи функціонують без подовження із закінченням -ою, що виникло за аналогією до іменників 1 відміни: *тоді на^кри^вайут' пок^ривалом / на^кри^вайут' т^мул'ойу* (ГПК, с. 275); *ше і чир^вонойу запо^лочойу п'ідти^режус'а* (ГПК, с. 346); *чи це во^ни си^ройу во^дойу зали^вали / і сол^лили сол'ойу* (ГПК, с. 360); *у^же ме^не за^кидали з^раз'ойу* (ГЧ, с. 743); *пок^ривал'и ш^ерст'ойу* (ГЧ, с. 738).

У всіх зонах середньонадніпряньських говірок засвідчено послідовно збережене подовження [з:] у формах дієслів з і^сти: *да^к йа т'іки в о^пічу бул'о де^ржу хл'іб / шоб мо^жна бул'о з'і^сти* (ГПК, с. 35); *шоб там було шос' із'і^сти з тим сватим хл'ібом* (ГПК, с. 354); *а в ін жи ни да^вав нам да^жи й зом'нат' / шоб л^з'і^сти зерно* (ГЗП, с. 27); *у^сі зара^зом / хто по^нав / мо^же / і л'о^жку / а хто мо^же / і дес'ат' із'і^в* (ГПК, с. 75); *ш^иш^ичку / йі^йи вир'і^зайут' / кла^дут' і да^йут' ху^доб'і // ху^доб'і / шоб во^на спо^живла / із'і^ла* (ГЧ, с. 386); *ко^жна сол'і по^мазал'и ц'іл'ушки хл'іба і л^з'іл'и* (ГПК, с. 233); *а во^на ка^же / із'і^сте* (ГПК, с. 308); *з'ід'ат' боршч'и* (ГПК, с. 324).

Подовжений [л:] у формах дієслова *лити* поширений і в центрі, і на периферії середньонадніпряньських говірок: *на^с'і^йу му^ки / та в'іл'у тин'лен'кой во^ди / та к'істо це роз'імну так гет'* (ГПК, с. 224); *йа ото за^кит'а^чу во^ди / тоді у л^мисочку одил'у* (ГПК, с. 49); *в'із'і^мем по^сол'ім / во^на вт'іче / у^су п'іч узил'е* (ГПК, с. 269); *ц'амрина та^ка / ста^йе / і та чир'пайе / і так л'е* (ГПК, с. 95); *а ба^ба воз'ме во^дички в'іл'е в цей зоршчик* (ГЧ, с. 74); *зал'ем разом / заб'іем і в по^гриб йіх іс^пустим* (ГПК, с. 152); *а квас'ку вл'е там у в'ідерце* (ГЗП, с. 55); *на^чистимо бур'ак'ів са^харних / на^л'ем во^дойу тин'лен'койу / і все* (ГЗП, с. 80); *кухол' вил'е д^рожч'ів о^чих житн'іх* (ГЗП, с. 157); *ол'ійки у^віл'уц'а* (ГЗП, с. 260); *йа в^кинула же б'іл'ше м'н'аса / дол'ала во^дойу* (ГПК, с. 308); *вил'ав в'ідро і гайда* (ГЧ, с. 825) тощо.

Зрідка в діалектних текстах із більшості середньонадніпряньських говірок фіксуємо подовження приголосних у прислівниках: *а йак на^весну / то це ос'ін'у* (ор'ут' (ГЗП, с. 261); *а в т^ридц'ат' т^рет'ому по^підтин'у вал'ал'ис'а л'уди* (ГПК, с. 270); *ос'ін'у /*

ни **лос'ін':у** / а вже цибул'а виб'ірайе"ц':а (ГПК, с. 253); у ст'іг складайт' воно стоїт' / поки мол'отарка його мол'отитиме / дес' **лос'ін':у** чи кол'и (ГПК, с. 63); ка'пусту к'васит' / тод'і о'це **лос'ін':у** (ГПК, с. 98); а в'ін з'рузит' у'вече"р'і / а тод'і **ноч':у** / учит' (ГПК, с. 110); п'рийдии у'же **ноч':у** (ГЗП, с. 162); а ц'у вже **мат'ірку аж лос'ін':у** виб'ірали (ГПК, с. 354); **хату ту заран':а** на'топимо [ГЧ, с. 371]; та йа **т'іки ш'іс'т' год зам'іж':у** побул'а (ГЗП, с. 155); так во'на тод'і ше ни **зам'іж':у** була [ГЧ, с. 303]; та до **п'ут':а** во'но ни с'в'атку'валос' (ГЧ, с. 398), а в говірках західної зони засвідчено ці форми без подовження: тод'і **б'іл'ш'іс'т' лос'ін'ойу** (ГЧ, с. 774) виб'ірала / а вже на на'с'ін'а у'же **лос'ін'ойу** (ГПК, с. 319), то во'ни до **того йе"в'рейя п'ішли тако'ноч'ойу** (ГПК, с. 340); **шоб ц'а му'ка** вже ни було **видно б'ілойі / шо во'но рош'чин'ане до п'ут'а** (ГПК, с. 338).

Зрідка трапляється подовження приголосного [з':] на межі префікса та кореня: п'ід'язуйут' пл'ат'ком **лбороду** / шоб ни **роз':авивс'а рот** (ГЗП, с. 44); то **лдуже да'леко рот'аки пороз':авл'айут'** та сп'івайут' [ГЧ, с. 238]; У двох говірках засвідчено дисиміляцію за способом творення – заступлення кореневого приголосного передньоязиковим приголосним [д']: **шо то за во'рона стоїт' край порога і рот роз'д'авил'а / хоче вли'т'іти** (ГЧ, с. 45); **сп'івали і на бур'аках сп'івали // а тил'пер молод'і рота ни роз'д'авл'ат'** (ГЧ, с. 467).

Ю. В. Шевельов указував на тенденцію до усунення подовження, зокрема в словах *кутя, попада, роз'їхатися, з'являтися, з'їсти* та у формах орудного відмінка однини іменників 3 відміни, якщо основа закінчується одним приголосним [з, с. 631]. Названу вченим тенденцію можемо спостерігати в говірках західної та південно-західної периферії середньонаддніпряньського ареалу в заступленні приголосного, що зазнав уподібнення, іншим м'яким консонантом (*роз'д'авл'ат', роз'д'ава*) чи зміні роду іменника із середнього на жіночий для усунення подовження (*ва'рен'а, царз'іл'а*). Стосовно типових середньонаддніпряньських говірок ця думка дискусійна. Якщо в іменниках *ку'т'а, л'покут'а, попада'а*, дієслівних формах, крім *з'їсти*, стягнення дійсно відбулося: *л'житн'ій сн'ін і ку'т'а / і уз'вар сто'йав* (ГЧ, с. 201); *п'ішов вз'ав ц'у пам'пушку / по'н'іс на л'покут'і* (ГПК, с. 344); *л'ава / довга / довга / аж до у'гла / до л'покут'а* (ГЧ, с. 183); *та п'ішла вже до с'вого молодого на л'покут'а* (ГЧ, с. 583); *оз'вар на ба'зар / ку'т'а на л'покут'а* (ГЧ, с. 364), то в основних випадках, де історично з'явилося подовження, у більшості досліджуваних говірок воно збережене. Очевидно, у середньонаддніпряньських говірках його підтримує загальна тенденція до перетворення скупчення приголосних у гемінати на морфемних швах (*нази'вайе"ц':а, л'рад'ац':а, клонис':а, бо'їіс':а, ш:ит', ж:ат', оч:и'нит'*) [докладніше див. 22]. Ю. В. Шевельов зазначав: «У цю модель вкладається більшість слів із новим подовженням. Ледве чи будши причиною нового подвоєння, цей чинник відіграв, одначе, вирішальну роль у його збереженні» [3, с. 631].

Отже, докладний аналіз асимілятивного подовження приголосних в ареалі середньонаддніпряньських говірок дає підстави висновкувати, що це явище релевантне для їхньої внутрішньої диференціації, яскраво ілюструє визначальну ареалогічну тенденцію їхнього розвитку: центр – периферія. У центрі досліджуваного ареалу (говірки північної, центральної, східної зон) збережене подовження передньоязикових зубних та піднебінних приголосних переважно в іменниках середнього, зрідка жіночого і чоловічого родів, формах орудного відмінка іменників жіночого роду з основою на один приголосний, формах дієслова *лити*, прикметника *ляний* та окремих прислівниках. Випадки дегемінації в центрі середньонаддніпряньського ареалу одиничні, однак на його периферії (говірки південної та західної зон), де відбувалися активні міграційні процеси, їхня кількість зростає, що засвідчує виникнення говірок мішаного та перехідного типів.

Перспективу дослідження становить фіксація в діалектних текстах із середньонаддніпряньських говірок окремих подільських фонетичних особливостей (вставного [л] після [б],[п],[в] замість [й], вставного [н] після [м] на місці [й]); перехід

сполуки [вн] у [мн], реалізація сполуки [с'т'] → [с'ц'], ствердіння [с] у сполуках [с'в'], [ц'в'], втрата [в] у звукосполуді [звй] тощо), аналіз їхнього функціонування та поширення.

Література

1. Мартинова Г. Про походження середньонадніпряньського діалекту / Г. Мартинова // Український глотогенез: Матеріали Міжнародної наукової конференції // Відп. ред. В. М. Мойсієнко. – Житомир : Полісся. – 2015. – С. 129–143.
2. Мартинова Г. І. Волинські та подільські фонетичні риси в середньонадніпряньському ареалі (у світлі діалектного тексту) / Г. І. Мартинова // Мовознавчий вісник: [вип. 22–23 / відп. ред. Г. І. Мартинова]. – Черкаси : ФОП Чабаненко Ю. А., 2017. – С. 63–71.
3. Шевельов Ю. Історична фонологія української мови / Ю. Шевельов. – Харків : Акта, – 2002. – 1054 с., карти.
4. Півторак Г. П. Формування і діалектна диференціація давньоруської мови / Г. П. Півторак – К. : Наукова думка, 1988 – 277 с.
5. Михальчук К. П. Наречия, поднаречия и говоры Южной России в связи с наречиями Галичины // Труды этнографическо-статистической экспедиции в Западнорусский край. – Т. 7. – Спб, 1872. – С. 453–512.
6. Дорошкевич О. Сторінка для характеристики говірки с. Хоцьок Переяславського повіту на Полтавщині / О. Дорошкевич // Філологічний збірник пам'яті К. Михальчука. – К. : Вид-во укр. наук. тов-ва, 1915. – С. 113–114.
7. Брахнов В. М. Фонетичні риси говірок Переяслав-Хмельницького району на Київщині // Полтавсько-київський діалект – основа української національної мови: збірник статей. – К. : Вид-во АН УРСР, 1954. – С. 68–78.
8. Жилко Ф. Т. Середньонадніпряньські говори (деякі їх особливості і територія поширення) / Ф. Т. Жилко // Середньонадніпряньські говори : Збірник статей. – К. : Вид-во АН УРСР, 1960. – С. 5–22.
9. Могила А. П. Словозміна в говірках середньої Черкащини / А. П. Могила // Середньонадніпряньські говори : Збірник статей. – К. : Вид-во АН УРСР, 1960. – С. 44–64.
10. Лисенко П. С. Фонетичні особливості деяких говірок правобережної середньої Черкащини / П. С. Лисенко // Діалектологічний бюлетень. – Вип. 9. – К. : Вид-во АН УРСР, 1962. – С. 45–54.
11. Варченко І. О. Лубенські говірки і діалектна суміжність : монографія / І. О. Варченко. – К. : Вид-во АН УРСР, 1963. – 250 с.
12. Очеретний А. Д. Особливості консонантизму уманських говірок / А. Д. Очеретний // Середньонадніпряньські говори : Збірник статей. – К. : Вид-во АН УРСР, 1960. – С. 65–74.
13. Бевзенко С. П. Українська діалектологія / С. П. Бевзенко. – К. : Вища школа, 1980. – 244 с.
14. Атлас української мови. – В 3-х т. – Т. 1. Полісся, Середня Наддніпрянщина і суміжні землі. – К. : Наук. думка, 1984.
15. Атлас української мови. – В 3-х т. – Т. 2. Волинь, Наддністрянщина і суміжні землі. – К. : Наук. думка, 1988.
16. Мартинова Г. І. Лінгвістична географія правобережної Черкащини : Монографія / Г. І. Мартинова. – Черкаси : Відлуння, 2000. – 265 с.
17. ГЗП – Говірки Західної Полтавщини : Збірник діалектних текстів / Упорядник Г. І. Мартинова. – Черкаси, 2012. – 329 с.
18. ГПК – Говірки Південної Київщини : Збірник діалектних текстів / Упорядники Г. І. Мартинова, З. М. Денисенко, Т. В. Щербина. – Черкаси, 2008. – 370 с.
19. ГЧ – Говірки Черкащини : Збірник діалектних текстів / Упорядники Г. І. Мартинова, Т. В. Щербина, А. А. Таран. – Черкаси, 2013. – 870 с.
20. Словотвірна структура віддіслівних іменників сучасної української літературної мови // Морфологічна будова сучасної української мови. – К. : Наук. думка, 1975. – С. 41–70.
21. Харківська О. Віддіслівні іменники середнього роду в українських говорах Закарпаття // Науковий вісник Ужгородського університету. Серія: Філологія. Соціальні комунікації. – 2013. – Вип. 2 (30). – С. 89–94.
22. Мартинова Г. І. Асимілятивно-дисимілятивні зміни приголосних у середньонадніпряньських говірках // Мовознавчий вісник : [вип. 16–17 / відп. ред. Г. І. Мартинова]. – Черкаси : Вид-во Чабаненко Ю. А., 2013. – С. 38–47.

References

1. Martynova H. . (2015). On the Origin of the Mid-Upper-Dnieper Dialect. *Ukrainian glotogenesis (Ukrainian glotogenesis)*, 129–143 (in Ukr.)
2. Martynova H. . (2015). Volyn and Podillya phonetic features in the Mid Upper Dnieper area (based on the dialectal text). *Movoznavchyi visnyk (Linguistic journal)*, 22–23, 63–71 (in Ukr.).
3. Shevelyov, Yu. (2002). *The historic phonology of the Ukrainian language (monograph)*. Kharkiv (in Ukr.)
4. Pivtorak, H. P. (1988). *Formation and dialectal differentiation in the Old Russian language (monograph)*. Kyiv (in Ukr.)

5. Mykhalchuk, K. P. (1872). Dialects, sub-dialects and patois in the South of Russia viewed through Halychyna dialects. *Writings for the ethnographic-statistical expedition to Western Russia*, 7, 453–512 (in Ukr.)
6. Doroshkevych, O. (1915). A page to describe the patois for Khotsky village in Pereyaslav district (povit) of Poltava region. *Philology collection in memory of K. Mykhalchuk*, 113–114 (in Ukr.)
7. Brakhnov, V. M. (1954). Phonetic features of the patois in Pereyaslav-Khmelnitsky district of Kyiv region. *Poltava-Kyiv dialect – the basis for the Ukrainian national tongue*, 68–78 (in Ukr.)
8. Zhylyko, F. T. (1960). Mid Upper Dnieper patois (some of their features and the areal). *Mid Upper Dnieper patois*, 5–22. (in Ukr.)
9. Mogyla, A. P. (1960). Morpheme change in the Mid Cherkasy region patois. *Mid Upper Dnieper patois*, 44–64. (in Ukr.)
10. Lysenko, P. S. (1960). Phonetic features of some patois in the right-bank Mid Cherkassy region. *Dialectology bulletin*, 9, 45–54 (in Ukr.)
11. Varchenko, I. O. (1963). *Lubny patois and dialectal adjacent features (monograph)*. Kyiv (in Ukr.)
12. Ocheretny, A. D. (1960). Peculiarities in consonants for Uman patois. *Mid Upper Dnieper patois*, 65–74 (in Ukr.)
13. Bevzenko, S. P. (1980). *Ukrainian dialect studies*. Kyiv (in Ukr.)
14. *The atlas for the Ukrainian language dialects*, 1 (1984). Kyiv (in Ukr.)
15. Martynova, H. I. (2000). *Linguistic geography of the right bank Cherkasy region (monograph)*. Cherkasy (in Ukr.)
16. *Word building structure in the verbal nouns of modern Ukrainian Morphological structure of modern Ukrainian (monograph)* (1975). Kyiv. 41–70 (in Ukr.)
17. *Western Poltava region patois: Collection of dialectal texts* (2012). Ed. by H. I. Martynova. Cherkasy. (in Ukr.)
18. *South Kyiv region patois: Collection of dialectal texts/* Ed. by H. I. Martynova, Z. M. Denysenko, T. V. Scherbyna. – Cherkasy, 2008. – 370 p. (in Ukr.)
19. *Cherkasy region patois: Collection of dialectal texts/* Ed. by H. I. Martynova, T. V. Scherbyna, A. A. Taran. – Cherkasy, 2013. – 870 p. (in Ukr.)
20. Kharkivska, O. (2013). Verbal nouns of neuter gender in the Ukrainian patois of Transcarpathian region. *Scholar writings of the University of Uzhhorod. Series: Ukrainian philology and social communication*. 2 (30). 89–94. (in Ukr.)
21. Martynova, H. . (2013) Assimilative and dissimilative consonant changes in mid-Upper Dnieper patois. *Movoznavchyi visnyk (Linguistic journal)*, 16–17, 38–47.

MARTYNOVA Hanna Ivanivna,

Doctor of Philological Sciences, Full Professor, Head of the Department of Ukrainian linguistics and applied linguistics, Bohdan Khmelnytsky National University in Cherkasy

**PROLONGED CONSONANTS IN THE MID-UPPER DNEIPEP PATOIS AREA
(in the dialectal text perspective)**

Introduction. *The article commences author's writings on the origin of the Mid-Upper Dnieper dialect, the grounds for its typical features against other patois types, the clear location of the verified incentives in the adjacent dialects, their qualitative and quantative features, as well as their both sporadic and conditioned genesis.*

Purpose. *The article is aimed to specify the evidence of presence/absence of prolonged consonants in the Mid-Upper Dnieper area, to distinguish and single out the functioning of the phenomenon in the authentic dialectal texts.*

Results. *On the basis of The Atlas for the Ukrainian dialects and verified dialectal texts the research was done to specify the information regarding the revealing, functioning and spreading of a distinctive trait in the Mid-Upper Dnieper patois, the one of the prolonged consonants that originated under the historic influence, partly caused by fading of the contracted consonants and by progressive assimilation in the “consonant+ ŭ” clusters.*

*The represented analysis proves the presence/absence of prolonged consonants [ð], [m], [ɛ], [c], [ɹ], [ɲ] [ɟ], [ɰ], [ɰɰ], [u] for the nouns in neuter, sometimes in female or male gender, and also in instrumental case singular of the female gender nouns, with one-consonant stem structure, in the word forms of the verb *луму*, in some adverbs of Mid Upper Dnieper patois much accounts for an important areal tendency in their expansion, that of centre – periphery.*

The area under consideration (zones of northern, central, eastern patois) contains evidence for the consistent preservation of the prolonged consonants that is apparently supported within general tendency of transforming consonant clusters in the adjacent morphemes into doubled consonants; cases for consonant contraction in the typical Mid Upper Dnieper patois are rarely to be found.

In southern zone of the cases under research (mixed and mixed transitive patois with dominating Mid Upper Dnieper features) the doubled consonants are fading away, the tendency remaining both

sporadic and random. In the western area (transitive patois in the Mid Upper Dnieper – Volyn and Mid Upper Dnieper – Podylly types), beside functioning of the doubled consonants the contraction of prolonged consonants is to be found quite positively alongside with other Podylly or Volyn features.

Originality. The article has originally described and verified the information on the specified functioning of prolonged consonants in Mid Upper Dnieper area. According to the authentic texts, the phenomenon is presently regarded as either presented or generally missing, and as well singled out both centrally and in the periphery, alongside with features that had influenced its being preserved in the typical Mid Upper Dnieper dialects.

Conclusion. Regarding the peculiar character for spreading and functioning of the phenomenon in the area under consideration, the centrally located patois are being spotted, for the central, northern and southern zones respectively, with the preserved prolonged consonants, fore - lingual dental and front palatal, mostly within adjacent morphemes, that may be probably caused by a common tendency for transforming consonant clusters in this position into the doubled consonants. The cases for the missing double consonant in the centre of the Mid Upper Dnieper area are few, though its periphery (northern and western area patois, the milieu for the active migration) enjoys its growth which proves the appearance of the mixed and transition dialect forms.

Надійшла до редакції 1.09.17
Прийнято до друку 12.10.17

УДК 811.161.2'282(477.8)

БИГУСЯК Михайло Васильович,
кандидат філологічних наук,
доцент кафедри української мови
ДВНЗ «Прикарпатський національний
університет імені Василя Стефаника»
e-mail: bihusjak@ukr.net

КУШНІРСЬКА ЛЕКСИКА В ГОВІРКАХ ТИСМЕНИЧЧИНИ: СТРУКТУРНО-СЕМАНТИЧНИЙ, НОМІНАТИВНИЙ ТА ДИНАМІЧНИЙ АСПЕКТИ

У статті вперше проаналізовано лексико-семантичні групи назв кушнірського ремесла та хутового одягу, які здавна побутують у говірках Тисмениччини, що територіально належать до покутських. Доведено, що ТГЛ кушнірства в покутських говірках є складним ієрархічним структурно-семантичним утворенням, у межах котрого виокремлено шість лексико-семантичних груп: назви сировини кушнірського ремесла, назви дій і процесів вичинки шкур, назви виконавців чи ремісників, назви інструментарію, назви приміщень, назви хутових виробів, їх крою та фасонів. Описано спільні диференційні ознаки при творенні номенів. Обґрунтовано продуктивність вторинної номінації хутових виробів, зокрема її семантичний різновид, який до сьогодні вважали малопродуктивним способом. Визначено семантичне наповнення зафіксованих номінацій, з'ясовано етимологію, встановлено основні мотиваційні моделі, визначено співвідношення між питомими та запозиченими назвами, виявлено нову та архаїчну лексику. Уведено в науковий обіг значний за обсягом матеріал, який розширює джерельну базу Словника українських говорів.

Ключові слова: покутські говірки, лексико-семантична група, номінація, мотиваційні моделі, динамічні процеси.

Постановка проблеми. Кушнірство належить до давніх видів ремесел і за часом свого виникнення значно випереджає такі виробничі процеси, як ткацтво, гончарство, ковальство. Однак лексика, що номінує кушнірство, вичинку хутових шкір, основних діячів та їх інструментаря, назви хутових виробів тощо, до цих пір не привернула належної уваги лінгвістів.